
Palach vyhlásil boj. Ale ten se nekonal

Palach vyhlásil boj. Ale ten se nekonal

Výzva pražského studenta, i když nenaplněna, zůstala lidem v koutku srdce a rýpala jako zadřená tříška "Jana Palacha se Husákův režim bál tolik, že zrušil jeho hrob na Olšanech..."

Zdeněk Mlynář: Mráz přichází z Kremlu

Jan Palach se upálil. Blbá smrt. Strašně bolí. Stáli jsme potom za jeho rakví. Mnoho z nás fakticky, ještě více symbolicky. Žmoulali jsme kapesníky. "Kdo nepláče, není Čech!" Nikoho to tehdy nenapadlo, ale mohl to být dost dobrý slogan. Vedoucí mužové této země pronesli nějaké projevy. Zejména v nich vyzývali ke klidu a k nenásledování. Hlavně Ludvík Svoboda, tehdejší prezident (utajeně vzpurná část lidu přidělila mu později přízvisko "děda Zradílek"). Nasliboval, jak se v okupovaném Československu budou hájit "všechny demokratické svobody". Směšné, vždyť už nebylo co hájit! Vždyť právě proto se Jan Palach rozhodl tak, jak se rozhodl. Podstatnější však bylo ve Svobodově vystoupení varování před nebezpečím velkého požáru, který "může stát tisíce nevinných životů". Tedy před tím, že by občané země mohli masově odmítnout okupaci. Že by přestali plakat a začali protestovat. "Palach svou smrtí a prohlášením k ní vyhlásoval útok. Jeho oběť neměla být defenzivní, ale ofenzivní," říká člen předsednictva Konfederace politických vězňů Čestmír Čejka (navržen trest smrti, změněn na 17 let kriminálu, odseděl si dvanáct a půl roku). "Palach vyhlásil boj. Ne oběť. To byla polnice. Zatroutil a čekal, že se půjde. Jediné, kam se šlo, tak jemu na funus."

V čem se mylí Petr Pithart

Petr Pithart v knize Dějiny a politika napsal: "Černé zástupy mlčících Pražanů si v den tryzny nejspíše poprvé a naposled jasně uvědomily, že co jsme chtěli, chtěli jsme příliš lacině. A že je pozdě." Ale Pithart se do jisté míry mylí. Možná si lidé uvědomili, že je pozdě. Pozdě na vítězství. Ne však na jakýkoliv odpor. Ještě o půl roku později, v srpnu 1969, proběhlo Prahou a řadou dalších měst protiokupační zemětřesení. Státisíce lidí vyšly do ulic střetnout se s kolaborantskou mocí i za cenu ohrožení životů. "Naše národy nikdy nezapomenou oběti našich drahých synů Jana Palacha a Jana Zajíce. Jejich sebeobětování nesmí být zmařeno," stojí v jednom z letáků, které se tehdy rozšiřovaly a vyzývaly k veřejnému vystoupení ty, kdo se nechtějí pokořit. Možná až tehle "druhý srpen" a jeho brutální potlačení byly ukončením doby, během níž se komunisté snažili nějak "zreformovat" sami sebe, a občané zatoužili po svobodě nereformní, jaksi obyčejné, s naplněním zásady, kterou označuje Michael Nowak: "Každá lidská bytost je zároveň politický občan, ekonomický činitel a nositel morálky a kultury." Což jsme za komunistické vlády v dobrém smyslu slova veřejně nikdo nebyli, a ani nemohli být. Jenže ani po srpnu 1969 nepřestala být živá Palachova výzva, kterou jsme nenaplnili, nicméně někde v koutku srdce rýpala jako zadřená tříška. Skomírající, nicméně existující. I proto, že jsme s básníkem, spisovatelem a překladatelem Janem Zábranou věděli, že: "Hořel student./ Hořel studem." A že to byl stud za nás. A tedy - alespoň ti, v nichž byly geny slušnosti - cítili, že jsou po Palachově smrti pořád na radě, aby se toho studu zbavili. "Myslím, že ještě dlouho si lidé uchovávali Palacha alespoň v povědomí," říká Čestmír Čejka, "někteří říkali, většina spíše cítila: 'On byl hrdina a my jsme také tolik chtěli.'" Že to není marná úvaha, svědčí silný výbuch protestů, který připadl na 20. výročí Palachovy smrti, v takzvaném Palachově týdnu 1989. A Palachovo jméno zaznělo i 17. listopadu 1989. Tryzna za Jana Palacha možná byla jakýmsi předznamenáním konce pokusu o svobodu. Však pouze předznamenáním vnějším. Na Palachovu výzvu v lednu 1969 nevyšli jsme bojovat, ale vnitřně v nás ten apel zůstal. Nebo alespoň zahanbení, že jsme jej v pravý čas nevyslechli. A touha konečně jasně "pochopit, že vyjádření odporu je pro existenci důležitější než vyjádření souhlasu", jak to Zábrana definoval na začátku sedmdesátých let ve svém deníku.

Báli se ho pořád

Gangsteři, kteří se chopili kolaborantské "normalizace" (zavírání a tyranizování malé skupiny otevřeně vzdorujících, existenční šikana a zastrasování mírně větší skupiny těch, kteří by případně vzdorovat mohli, dílem zlomení a dílem uplacení většiny, již se říká většina "mlčící", však lépe hodilo by se "přikyvující", a konečně bohatý příděl ekonomických a mocenských prebend těm, kdož kolabovali s chutí a s radostí), se Palacha báli od okamžiku jeho činu. Buď racionálně, nebo instinktem dopátrali se toho, že není vskutku pouze symbolem probřečených kapesníků... Když došla zpráva o činu Jana Palacha na jednání ústředního výboru KSČ, na němž kolaborantská falanga přecházela do útoku, vystoupila dr. Helena Rašková a řekla, že se stydí poslouchat to, co se tam říká, a že to snad i Palach slyšel, a to ho dovedlo k zoufalému protestu. Uřvali ji i Vilém Nový pronesl odpornou cynickou řeč. Před Palachovým pohřbem vlada Oldřicha Černíka otevřeně strašila policií a armádou. Milicionáři si dokonce svolali výhrůžný aktiv. Zmobilizoval je Lubomír Štrougal. Ach Bože, jak se báli! Proto také výrazně bolševičtí kolaboranti

omezili informace o podobném činu Jana Zajíce. A zcela potlačili zprávy o jihlavském sebeupálení Evžena Plocka. Byl to čtyřicátník, otec dvanáctiletého syna. Před smrtí řekl: "Já neměl jinou možnost protestu." A v dopise na rozloučenou citoval on, komunista, jiného komunistu, Antonia Gramsciho: "Pravda je revoluční." Palachův čin sjednotil vlastence. Ať už jakéhokoli názoru. Strach z možného občanského vzepětí však sehnal do houfu i "ty druhé". A definitivně jednoznačně ukázal, že mnozí, které občané považovali za své vůdce, jsou ve skutečnosti pouhými slouhy sovětské mocnosti. Čestmír Čejka k tomu říká: "My, když jsme se organizovali v padesátých letech proti komunistickému režimu, dělali jsme něco na úrovni přísahy. Palach neměl komu přísahat. Šel dobýt pevnost jako obyčejný voják. A čekal, že se snad zvednou i ti druzí. Mančaft by na to nejspíš byl. Ale generálové chyběli." Přesto však obavy z "mančaftu" a z Palachova odkazu vedly kolaboranty k tomu, že znesvětili i Palachův hrob na Olšanech. Lidé, už hodně zlomení, chodili si sem léčit svědomí. Svíčky zapalovali, byť v okolí při různých výročích postávali nepřehlédnutelní chlápci. Ti, když se večer hřbitov zavíral, plamínky likvidovali. Když v roce 1973 estébáci převezli Palachovy ostatky do rodných Všetat, i tam za ním lidé jezdili. Na olšanské "Palachovo místo" uložili neznámou paní. Objevila se i fáma, že hrob je fiktivní. Pokud nebyl, museli být pozůstalí překvapeni, kolik kahánek tu stále hořelo. I samo místo, byť bez Palacha, zůstalo symbolem.

Národní zájmy

"Každá dlouho lámaná společnost časem přejde od odvahy k zaštitění vlastního klidu a pohodlí," říká Čestmír Čejka, "generace 'poučená' terorem chrání své děti. A tak vzniká generace, které nikdo nevysvětluje, jak a co bylo. Nemá tedy schopnost vidět dál než za svoje zkušenosti. Pětatřicet let od Palachova činu, to je vlastně půldruhé generace. To, co udělal on a jeho následovníci, zůstalo v pamětnících. Ti se toho nezbaví. Zda jsou ochotni to přenášet dál, to je otázka." Hovoří se nyní stále o "národních zájmech". Objevují se obavy, že by se mohla rozpustit národní identita. Problém je v tom, že titíž lidé zvláštním způsobem a z nepochopitelných důvodů zamlžují vědomí mimořádných činů v minulosti. Dopouštějí se stejného glajchšaltování jako bolševici. Každému, kdo nějak nepřizpůsobivě vybočoval z řady způsobného průměru, symbolicky "hlavu dolů". Hrdinský háv nesluší. Pěkné jsou přece normalizační tesilky. "Jsme národ, který nectí novodobou historií," podotýká Čejka. "Vždyť se podívejte, například pozice legií není ani posvěcena zákonem, legionáři zůstali vlastně pořád jakýmiisi žoldněři. Po roce 1945 se hanebně naložilo se západním odbojem i s tou částí východní, která se nepřizpůsobila. Vnitřní odpor dopadl jakbysmet. Ani pozdější protikomunistický odboj nebyl doceněn. Co si má potom dnešní člověk vlastně představovat pod pojmem svoboda, neví-li, že se za ni bojovalo?" Národní zájem, identitu a kořeny nelze vybudovat a udržet bez symbolů a v dobrém slova smyslu mýtů. Místní obecný skepticismus k nim, výrazně podporovaný nezájmem většiny vůdců (s výjimkou politicky vhodných sebesprosazovacích příležitostí, tak přesně popsanych Karlem Krylem: "Jednou za čas se páni ustrnou a přijdou poklečet, je to trapas, když s pózou mistrnou zkoušejí zabrečet..."), hrozí faktem, že výše řečené rozplynutí se doslova nabízí. I proto snad, jak lehce se zapomnělo, ba jak je zapomínání pěstováno jako módní manýra, pořád lze nalézat v Palachově činu i cosi pro dnešek. Lhostejnost a zamlžování obětí a hrdinů jsou špatné i ve svobodě. Končívá to tím, že Čechem je jenom ten, kdo skáče nebo pláče. O tom Jan Palach předtím, než udělal to, co udělal, jaksi nemluvil...